CZU: 373.011.3-51:174 **https://doi.org/10.59295/sum9(189)2025_09**

STRATEGII DE DEZVOLTARE A RESPONSABILITĂȚII CADRELOR DIDACTICE DIN INSTITUȚIA DE EDUCAȚIE TIMPURIE: REPERE CONCEPTUALE ȘI REZULTATE EXPERIMENTALE

Iana BUCUR, Nina BÎRNAZ,
Universitatea de Stat din Moldova

Articolul analizează responsabilitatea profesională a cadrelor didactice din instituțiile de educație timpurie și propune strategii pentru echilibrarea formelor sale de exprimare: principialitate, autoafirmare, normativitate, etică și auto-jertfire. Un studiu experimental a fost realizat cu 15 educatori de la Grădinița-Creșă nr. 2 „Mugurel" din Strășeni, pentru a evalua nivelul inițial al responsabilității, a implementa un program de formare și a verifica eficiența acestuia. Rezultatele au evidențiat reducerea semnificativă a auto-jertfirii, temperarea rigidității morale și creșterea flexibilității decizionale a educatorilor. Concluziile confirmă eficiența strategiilor propuse și recomandă extinderea cercetării pe grupuri mai largi și în contexte educaționale diverse. Acest demers contribuie la dezvoltarea responsabilității profesionale în învățământul preșcolar, facilitând practici didactice echilibrate și adaptative.

Cuvinte-cheie: *responsabilitate profesională, cadre didactice, educație timpurie, principialitate, etică profesională, autoafirmare, strategii, dezvoltare personală, program formativ, demers experimental.*

STRATEGIES FOR DEVELOPING TEACHERS' RESPONSIBILITY IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION INSTITUTIONS: CONCEPTUAL FRAMEWORK AND EXPERIMENTAL RESULTS

The article examines professional responsibility among early childhood educators and proposes strategies to balance its expressions: principled behavior, self-assertion, normativity, ethics, and self-sacrifice. An experimental study was conducted with 15 teachers from Kindergarten-Creche No. 2 "Mugurel" in Strășeni to assess the initial level of responsibility, implement a training program, and evaluate its effectiveness. Results showed a significant reduction in self-sacrifice, moderation of moral rigidity, and increased decisional flexibility among educators. The conclusions confirm the effectiveness of the proposed strategies and recommend extending the research to larger samples and diverse educational contexts. This approach contributes to developing professional responsibility in early education, supporting balanced and adaptive teaching practices.

Keywords*: professional responsibility, teaching staff, early childhood education, principled behavior, professional ethics, self-assertion, strategies, personal development, training program, experimental approach.*

Introducere

În contextul transformărilor profunde pe care le traversează sistemele educaționale contemporane, responsabilitatea cadrelor didactice dobândește o importanță strategică, fiind considerată o valoare socială și profesională indispensabilă în asigurarea calității actului educațional [1].

În mod particular, în instituțiile de educație timpurie, manifestarea responsabilității educatorilor este esențială nu doar pentru buna desfășurare a procesului didactic, ci și pentru formarea personalității copiilor în cea mai sensibilă etapă a dezvoltării lor.

Educația timpurie reprezintă temelia educației pe tot parcursul vieții, iar cadrele didactice care activează în acest segment educațional sunt chemate să manifeste o conduită profesională responsabilă, capabilă să susțină dezvoltarea armonioasă a copiilor și să ofere modele de comportament etic, echilibrat și implicat social. În această perspectivă, responsabilitatea nu poate fi înțeleasă ca simplă asumare formală a atribuțiilor, ci ca o dimensiune axiologică, o atitudine conștientă și constantă față de sarcinile profesionale, față de copil, familie, instituție și societate.

Deși problematica responsabilității a fost abordată în literatura de specialitate din diverse perspective: filosofică, sociologică, psihologică și pedagogică, cercetările aplicative axate pe dezvoltarea responsabilității cadrelor didactice din educația timpurie prin intermediul unor programe formative specifice rămân insuficiente în spațiul științific autohton. Necesitatea elaborării și validării unor strategii eficiente de cultivare a responsabilității în rândul educatorilor este cu atât mai stringentă, cu cât provocările mediului educațional actual impun o adaptare rapidă, asumare etică a deciziilor și comportament responsabil în relație cu beneficiarii actului educațional.

Pornind de la aceste considerente, prezentul articol își propune să evidențieze principalele repere conceptuale privind responsabilitatea în educație, să descrie metodologia unui demers experimental destinat dezvoltării responsabilității la cadrele didactice din instituțiile de educație timpurie și să prezinte rezultatele obținute în urma implementării unui program de formare dedicat. Investigația urmărește, totodată, să argumenteze rolul formării continue în optimizarea conduitei profesionale responsabile și să ofere recomandări pentru eficientizarea proceselor de formare axate pe valori axiologice.

Repere conceptuale privind responsabilitatea în educație

Responsabilitatea reprezintă una dintre valorile fundamentale ale ființei umane, definind raportarea conștientă a individului la acțiunile sale, la consecințele acestora și la relațiile cu ceilalți. În plan educațional, responsabilitatea este privită atât ca valoare axiologică personală, cât și ca exigență profesională, constituind un indicator al maturității morale și al eficienței pedagogice.

Diversitatea abordărilor conceptuale reflectă complexitatea fenomenului responsabilității, fiind analizată de-a lungul timpului din perspective filosofice, sociologice, psihologice și pedagogice. În viziunea psihologiei umaniste, C. Rogers și A. Maslow consideră responsabilitatea drept rezultat al autoactualizării personalității [5; 4], în timp ce E. Fromm introduce conceptul de „responsabilitate psihologică”, definită ca asumare conștientă a consecințelor propriei existențe și acțiuni, independent de frică sau vinovăție [3, p. 76]. În plan psihopedagogic, responsabilitatea este privită ca formare sistemică, rezultată din integrarea a trei componente: cognitivă, afectivă și volitivă [8; 6 , p. 76],

Componenta cognitivă implică cunoașterea valorilor sociale și a regulilor de conduită, cea afectivă se referă la interiorizarea acestora prin atitudini și emoții, iar dimensiunea volitivă susține aplicarea în practică a conduitei responsabile. Asumarea responsabilității devine astfel un indicator al maturizării profesionale și etice a cadrului didactic.

În ceea ce privește cadrele didactice din instituțiile de educație timpurie, responsabilitatea capătă o semnificație aparte, dată de vulnerabilitatea beneficiarilor și de rolul educatoarei în modelarea personalității copilului în primii ani de viață. Educatorul este chemat nu doar să transmită cunoștințe și deprinderi, ci să formeze caractere, valori, atitudini și comportamente sociale echilibrate. Responsabilitatea profesională a educatorului include astfel asumarea consecințelor deciziilor didactice, a conduitei personale și a climatului psihopedagogic creat în cadrul instituțional.

Modelul responsabilității elaborat de I. A. Cocearian propune o tipologie a responsabilității personale manifestată prin cinci forme de exprimare: *principialitate, autoafirmare, normativitate, etică și autojertfire* [7, p. 183], oferind un cadru de analiză aplicabil și în contextul activității cadrelor didactice din educația timpurie.

În cele ce urmează, vom analiza aceste tipologii de personalitate, evidențiind trăsăturile specifice fiecăreia.

Principialitatea

Persoanele cu acest tip de responsabilitate percep majoritatea evenimentelor importante din viața lor ca rezultat al propriilor acțiuni, pe care le pot controla. Ele își asumă direct răspunderea pentru aceste evenimente și, în general, pentru parcursul vieții lor. Aceste persoane acționează conform unor principii bine definite, iar responsabilitatea lor izvorăște din convingerea personală a corectitudinii și necesității acestui mod de a fi, nu din impuneri exterioare.

Totuși, această atitudine poate genera rigiditate și inflexibilitate, transformând individul într-un „prizonier” al propriilor convingeri. Astfel, se pot observa tendințe de îndepărtare față de normele morale general acceptate, de evitare a logicii realității și a bunului simț. Aceste persoane sunt pedante, manifestă emoții

negative acumulate care pot degenera în accese de furie și sunt preocupate intens de justiție. De asemenea, tind să fie insensibile la opiniile celor din jur, reacționează spontan și manifestă un nivel redus de reflecție asupra propriului comportament.

O trăsătură suplimentară este predispoziția spre autojertfire, concretizată prin renunțarea frecventă la satisfacerea propriilor nevoi în favoarea grijii față de copii, părinți sau comunitate, ceea ce poate conduce la un stil de viață auster și rezistent la schimbare.

Autoafirmarea

Acest tip se caracterizează prin evitarea confruntărilor și responsabilităților excesive, precum și a deciziilor complicate. Persoanele cu această formă de responsabilitate simt nevoia constantă de apreciere și validare, dar manifestă reticență față de inițiativă și asumarea responsabilității. Totuși, uneori sunt obligate să-și asume anumite responsabilități pentru a evita sentimentul de vinovăție.

Comportamentul lor este influențat de nevoia de acceptare, în special din partea părinților, responsabilitatea lor fiind orientată mai degrabă către ceilalți decât către sine. Caracterizate prin autocontrol redus și tensiune interioară, aceste persoane pot manifesta comportamente indisciplinate și pot încălca normele legale.

Normativitatea

Persoanele cu acest tip de responsabilitate prezintă anxietate accentuată, predispoziție la autoanaliză și o perspectivă pesimistă asupra realității. Formarea responsabilității lor este influențată de o intensificare a instanței psihice „Super-Eu", care determină o tendință de dominare asupra celorlalți membri ai grupului.

Aceste persoane se tem să încalce regulile sau să depășească limitele sociale acceptate, evitând orice comportament neconform normelor. Ele respectă riguros normele și tradițiile și manifestă rezistență față de ideile noi [7, p. 185]. Adoptă o atitudine pasivă, dar trăiesc intens emoții negative legate de nevoia de validare socială, adesea motivată și de dorința de ascensiune socială.

Responsabilitatea lor se exprimă prin conformare la modele implicite și respectarea strictă a regulilor sociale dominante. Totuși, rigiditatea și atașamentul excesiv față de tradiție pot limita adaptabilitatea la cerințele societății contemporane.

Etica

Acest tip definește personalitatea morală prin excelență. Persoanele cu un nivel înalt al acestei forme de responsabilitate manifestă o atitudine consecventă și responsabilă în toate activitățile, conștientizând importanța faptelor nu doar pentru sine, ci și pentru ceilalți. Acțiunile lor sunt motivate sincer de dorința de a respecta principiile etice și morale.

Autojertfirea

Indivizii cu acest tip de responsabilitate doresc să fie percepuți ca persoane de încredere, evitând controlul din partea altora. Ei preiau un număr mare de responsabilități, implicându-se în situații care necesită sprijin, protecție sau ajutor (de exemplu, îngrijirea copiilor sau mediarea conflictelor).

Acești indivizi nu conștientizează, în general, că preluarea tuturor sarcinilor îi face pe ceilalți dependenți de ei și uneori acționează astfel pentru a-și demonstra indispensabilitatea față de familie și prieteni [7, p. 185]. Deși inițial sunt încrezători că faptele lor nu trebuie să le provoace rușine, adesea se simt ulterior umiliți, simțind că eforturile lor nu sunt apreciate corespunzător. Prin asumarea excesivă a responsabilităților, acești indivizi urmăresc, în fapt, crearea unor limite și obligații în relațiile sociale. Ambiția lor se realizează prin succesul celor din jur, dar contribuția lor este adesea subevaluată [7, p. 186].

Manifestarea echilibrată a formelor de responsabilitate este esențială pentru cadrele didactice, atât în instituțiile de educație timpurie, cât și în alte contexte educaționale. Educatorii exercită o influență semnificativă asupra dezvoltării copiilor, oferindu-le repere morale și comportamentale esențiale pentru formarea lor ulterioară.

În domeniul educational, responsabilitatea reprezintă un proces complex, care condiționează buna funcționare a actului educațional și contribuie la crearea unor generații autonome și echilibrate. Exprimarea echilibrată a formelor de responsabilitate permite educatorilor să creeze un climat armonios în grupă, să modeleze comportamente pozitive și să ofere sprijin emoțional adecvat copiilor.

Un cadru didactic care respectă principii clare, aplică normele într-un mod echitabil, acționează etic, își

exprimă opiniile asertiv și se implică activ, fără a ajunge la epuizare, își va îndeplini cu succes misiunea educativă. Această abordare favorizează atât dezvoltarea profesională a educatorului, cât și crearea unui mediu propice învățării și dezvoltării armonioase a copilului.

Strategii de dezvoltare a responsabilității la cadrele didactice din instituțiile de educație timpurie

Responsabilitatea profesională a cadrelor didactice din instituțiile de educație timpurie reprezintă un concept complex, ce integrează dimensiuni etice, pedagogice, sociale și emoționale. Educatorii nu sunt doar transmițători de cunoștințe, ci și modele de conduită, factori de echilibru emoțional și promotori ai valorilor fundamentale necesare dezvoltării armonioase a copilului. În acest context, modul în care cadrele didactice își asumă și manifestă responsabilitatea influențează semnificativ atât calitatea procesului educațional, cât și propria stare de bine profesională și personală.

Manifestarea responsabilității în rândul cadrelor didactice poate varia de la asumarea excesivă a sarcinilor educaționale, până la o implicare minimală, generând dezechilibre în desfășurarea procesului instructiv-educativ și în relațiile cu copiii, colegii și părinții. Pe de o parte, suprasolicitarea constantă și exprimarea la un nivel ridicat a diferitelor forme de responsabilitate pot conduce la sindromul de epuizare profesională (burnout), reducerea motivației și scăderea calității actului educațional. Pe de altă parte, o asumare insuficientă a responsabilității poate afecta negativ atât dezvoltarea copilului, cât și încrederea părinților în instituția educațională. În acest sens, se impune elaborarea și implementarea unor strategii eficiente care să echilibreze manifestările responsabilității și să contribuie la crearea unui mediu educațional stabil, armonios și productiv.

Strategia reprezintă un construct alcătuit dintr-o combinație armonioasă de sarcini de învățare și metode, adaptate pentru atingerea obiectivelor educaționale [2, p. 106].

Necesitatea formulării strategiilor de echilibrare a manifestării responsabilității și a formelor sale în activitatea cadrelor didactice din instituțiile de educație timpurie este fundamentală pentru asigurarea calității procesului educațional, prin:

- **Optimizarea gestionării responsabilităților** - asigurarea unui echilibru între formele responsabilității (principialitate, autoafirmare, normativitate, etică, autojertfire), evitând atât supraimplicarea, cât și neglijarea unor dimensiuni esențiale ale acesteia.
- **Prevenirea epuizării profesionale (burnout-ului)** - adoptarea unor măsuri și tehnici de management personal și organizațional care să protejeze sănătatea fizică și psihologică a educatorilor, menținându-le astfel motivația și eficiența în exercitarea profesiei.
- **Îmbunătățirea calității actului educațional** - dezvoltarea unor practici pedagogice flexibile și adaptabile, care să permită organizarea eficientă a timpului, personalizarea demersului didactic în funcție de nevoile copiilor și gestionarea adecvată a resurselor educaționale.
- **Promovarea colaborării în echipă** - distribuirea echitabilă a responsabilităților între cadrele didactice, în vederea prevenirii suprasolicitării și stimulării unui climat de sprijin și solidaritate profesională.
- **Crearea unui mediu educațional echilibrat și pozitiv** - asigurarea unei relații armonioase între cadrele didactice, copii și părinți, care să favorizeze un proces educațional desfășurat într-un climat securizant și motivant, benefic pentru dezvoltarea socio-emoțională și cognitivă a copiilor.
- **Dezvoltarea profesională continuă** - facilitarea participării cadrelor didactice la activități de formare continuă, sesiuni de autoreflecție și consiliere profesională, pentru adaptarea la noile cerințe ale sistemului educațional și pentru consolidarea responsabilității profesionale asumate.

Astfel, strategiile de dezvoltare a responsabilității profesionale au ca obiectiv principal realizarea unui echilibru sustenabil între cerințele profesionale și bunăstarea personală a cadrelor didactice. Acest echilibru contribuie la creșterea calității educației, la prevenirea fenomenului de burnout și la consolidarea unui mediu educațional favorabil pentru dezvoltarea armonioasă a copiilor.

Implementarea unor strategii bine fundamentate nu doar optimizează activitatea didactică, ci și sprijină cadrele didactice în menținerea unui echilibru între responsabilitățile profesionale și necesitățile personale. Astfel, educatorii vor putea să-și exercite rolul cu profesionalism, echilibru emoțional și dedicare, contribuind la formarea unor generații de copii încrezători, empatici și bine pregătiți pentru etapele următoare ale educației.

În acest sens, în cadrul cercetării realizate, au fost elaborate și propuse strategii care urmăresc echilibrarea manifestării responsabilității și a formelor sale: principialitate, autoafirmare, normativitate, etică și autojertfire, în activitatea cadrelor didactice din instituțiile de educație timpurie (Tabelul 1).

Tabelul 1. Strategii de echilibrare a formelor responsabilității profesionale la cadrele didactice din educația timpurie

Forma responsabilității	Strategii ce contribuie la echilibrarea formelor responsabilității
Principialitatea	**Strategia** „Cartea responsabilității" are ca scop dezvoltarea responsabilității de tip principial în rândul cadrelor didactice din instituțiile de educație timpurie. Aceasta presupune elaborarea unui instrument colectiv în care educatorii notează principii profesionale, angajamente asumate și exemple de bune practici. Prin completarea periodică a acestei cărți, cadrele didactice reflectează asupra propriei activități și asumă conștient decizii fundamentate etic. Strategia contribuie la cultivarea unei atitudini responsabile, bazate pe convingeri personale ferme, nu pe constrângeri externe. De asemenea, facilitează schimbul de experiențe între educatori și încurajează aplicarea unor soluții eficiente în situații dificile. „Cartea responsabilității" devine astfel un instrument de autoreflecție, motivare și consolidare a responsabilității profesionale. Implementarea strategiei favorizează crearea unui climat educațional echilibrat și a unei culturi instituționale bazate pe responsabilitate autentică.
	Strategia „Regula celor trei perspective" propune dezvoltarea echilibrului decizional la cadrele didactice din instituțiile de educație timpurie, prin exersarea analizei unei situații educaționale din trei perspective: principiul pe care educatorul intenționează să-l aplice, posibilitatea reinterpretării situației și analiza contextului concret. Această strategie reduce impulsivitatea și rigiditatea decizională, încurajând soluții flexibile, bine argumentate și adaptate copilului. Prin utilizarea regulată a celor trei perspective, cadrele didactice își sporesc empatia, gândirea reflexivă și capacitatea de a gestiona situații educaționale complexe. Strategia contribuie la formarea unei conduite profesioniste, în care respectarea principiilor se îmbină armonios cu înțelegerea situațională.
Autoafirmarea	Strategia „Busola autoafirmării" urmărește dezvoltarea responsabilității de tip autoafirmativ la cadrele didactice din instituțiile de educație timpurie, printr-un demers structurat de autoevaluare, inspirat de cele patru puncte cardinale ale busolei: puncte forte, dificultăți, îmbunătățiri și resurse necesare. Această strategie încurajează educatorii să reflecteze periodic asupra propriei activități, să-și recunoască reușitele, să identifice provocările, să elaboreze planuri de ameliorare și să valorifice resurse pentru dezvoltare profesională. Aplicarea sistematică a strategiei contribuie la creșterea motivației, consolidarea încrederii în sine și optimizarea relațiilor profesionale, stimulând totodată învățarea continuă și adaptabilitatea în mediul educațional.
Normativitatea	Strategia „Metafora normativității" are ca obiectiv dezvoltarea unei responsabilități de tip normativ echilibrate la cadrele didactice din instituțiile de educație timpurie, prin aplicarea unor reguli educaționale ferme, dar flexibile, adaptate nevoilor copiilor și contextului educațional. Strategia utilizează metafora „construirii, traversării și întăririi podului", pentru a ilustra etapele de definire a normativității, adaptare situațională, aplicare prin exemplu personal și monitorizare continuă. Aceasta încurajează cadrele didactice să stabilească reguli clare și coerente, să manifeste empatie în aplicarea lor și să devină modele de conduită responsabilă pentru copii. Prin integrarea reflecției critice, autoevaluării și colaborării în echipă, strategia contribuie la crearea unui climat educațional predictibil, armonios și deschis, care sprijină autonomia și responsabilitatea copiilor. În același timp, reduce conflictele și favorizează o cultură profesională reflexivă, bazată pe echilibru între fermitate și flexibilitate în conduita educațională.

Etica	**Strategia „Mozaicul eticii profesionale”** urmărește promovarea responsabilității profesionale la cadrele didactice din instituțiile de educație timpurie, prin integrarea conștientă a principiilor eticii în deciziile și comportamentele educaționale. Această strategie presupune identificarea și definirea valorilor etice fundamentale, colaborarea cu colegii, părinții și copiii pentru construirea unui „mozaic” de norme profesionale comune, integrarea acestor valori în activitatea zilnică și evaluarea periodică a coerenței dintre principii și practică. Prin aplicarea acestei metode, cadrele didactice își clarifică și consolidează conduitele etice, contribuind la crearea unui climat educațional echitabil, empatic și sigur. Totodată, strategia favorizează responsabilizarea profesională, îmbunătățirea relațiilor interpersonale și prevenirea conflictelor educaționale, prin cultivarea unui model etic autentic în interacțiunile cu copiii, părinții și colegii.
Auto-jertfirea	Strategia „Furtuna de gânduri – Întoarcerea la sine” vizează dezvoltarea unui echilibru sănătos între viața profesională și personală a cadrelor didactice din instituțiile de educație timpurie, prin cultivarea auto-reflecției și implementarea unui plan structurat de auto-îngrijire. Strategia încurajează educatorii să identifice activitățile solicitante, să stabilească obiective de îngrijire personală și să integreze aceste practici în rutina zilnică. Prin aplicarea acestei metode, responsabilitatea de tip auto-jertfire este echilibrată, prevenindu-se suprasolicitarea și oboseala emoțională. De asemenea, strategia contribuie la creșterea motivației, eficienței și satisfacției profesionale, consolidând totodată relațiile interpersonale prin promovarea comunicării asertive și a colaborării responsabile. Evaluarea periodică a progresului în aplicarea planului de auto-îngrijire asigură adaptarea permanentă la nevoile personale și profesionale, susținând astfel starea de bine a educatorilor și calitatea procesului educațional.

Experiment pedagogic privind echilibrarea formelor de responsabilitate la cadrele didactice din IET

Pentru a valida eficiența strategiilor propuse în dezvoltarea și echilibrarea formelor de exprimare a responsabilității, precum și a responsabilității profesionale în ansamblu, la cadrele didactice din instituțiile de educație timpurie a fost conceput demersul experimental al cercetării. Procesul experimental a fost structurat în trei etape principale:

1. *Etapa de constatare* – evaluarea nivelului inițial de manifestare a responsabilității generale și a formelor specifice ale acesteia în rândul cadrelor didactice participante;
2. *Etapa de formare* – aplicarea programei de formare, bazate pe strategiile elaborate pentru fiecare formă a responsabilității: principialitate, autoafirmare, normativitate, etică și auto-jertfire;
3. *Etapa de control* – re-evaluarea nivelului responsabilității după implementarea programei de formare, urmărind compararea și analiza rezultatelor obținute pentru a determina impactul și eficiența strategiilor aplicate.

Experimentul pedagogic s-a desfășurat cu un eșantion format din 15 cadre didactice de la Grădinița-Creșă nr. 2 „Mugurel” din municipiul Strășeni.

Instrumentul utilizat în cadrul demersului experimental a fost *Chestionarul de diagnosticare a responsabilității personale*, elaborat de I. A. Cocearian, aplicat în scopul determinării tipologiei responsabilității personale la cadrele didactice participante. Această metodă, de tip chestionar, cuprinde 67 de itemi structurați pe 5 scale, corespunzătoare celor cinci forme de responsabilitate: *principialitate, autoafirmare, normativitate, etică și auto-jertfire.*

Itemii chestionarului acoperă componentele *cognitivă, emoțională și comportamentală* ale responsabilității, fiind proiectați să reflecte modul în care aceasta se manifestă în diverse sfere esențiale ale vieții: *familie, instituție educațională (grădiniță/școală), sănătate, relații interpersonale.*

Fiecare scală a chestionarului însumează întrebări specifice formei de responsabilitate evaluate, iar scorurile obținute permit determinarea nivelului de manifestare pentru fiecare dimensiune. Interpretarea scorurilor se realizează astfel: un scor cuprins între 0 și 3,5 puncte indică un nivel inferior de manifestare a formei

respective de responsabilitate; un scor între 3,5 și 7,5 puncte denotă un nivel mediu de manifestare, iar un scor cuprins între 7,5 și 10 puncte reflectă un nivel superior.

Prin aplicarea acestui instrument, s-a urmărit nu doar determinarea profilului responsabilității personale pentru fiecare cadru didactic în parte, ci și evidențierea ariilor care necesită intervenție formativă specifică, în vederea echilibrării manifestării responsabilității la nivel personal și profesional.

Chestionarul a fost aplicat la etapa de constatare pentru a identifica nivelul initial al responsabilității la cadrele didactice și re-aplicat la etapa de control, după desfășurarea programei de formare. Diagrama de mai jos ilustrează prin comparație distribuția exprimării formelor de responsabilitate în rândul celor 15 cadre didactice evaluate la etapa de constattare și control, conform modelului propus de Cocearian.

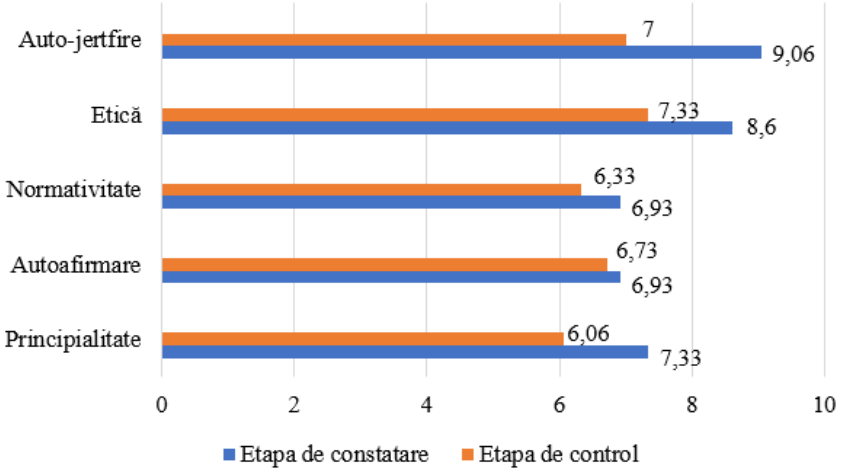

Figura 1. Analiza comparativă a rezultatelor exprimării formelor de responsabilitate la cadrele didactice din IET în etapele de constatare și control

În Figura 1 sunt prezentate rezultatele comparative privind exprimarea formelor de responsabilitate de către cadrele didactice în etapa de constatare și etapa de control. Implementarea programei de dezvoltare a responsabilității profesionale a urmărit evitarea manifestărilor extreme ale diferitelor forme de responsabilitate, prin echilibrarea exprimării acestora în rândul cadrelor didactice participante. Compararea datelor obținute în cele două etape relevă tendințele generale și efectele intervenției formative asupra modului în care educatorii își asumă responsabilitatea.

Astfel, ***forma auto-jertfire*** a înregistrat o scădere semnificativă de la *9,06 puncte* la etapa de constatare, la *7,00 puncte* în etapa de control, marcând o reducere de *2,06 puncte*. Această modificare indică trecerea de la un nivel ridicat de exprimare către unul mediu, reflectând diminuarea tendinței educatorilor de a se sacrifica excesiv în favoarea copiilor sau instituției. Reducerea nivelului de auto-jertfire denotă creșterea capacității cadrelor didactice de a-și seta limite sănătoase între responsabilitățile profesionale și nevoile personale, prevenind astfel suprasolicitarea emoțională și profesională.

Responsabilitatea etică a scăzut de ***la*** *8,60 puncte* la *7,33 puncte*, înregistrând o reducere de *1,27 puncte*. Această diminuare, de la un nivel ridicat spre unul mediu-superior, sugerează că educatorii au dobândit o mai mare flexibilitate în aplicarea principiilor morale, adaptându-se mai eficient contextelor profesionale concrete, fără a resimți presiunea excesivă de a menține standarde morale rigide în orice situație.

De asemenea, ***normativitatea*** a coborât ușor de la *6,93 puncte* la *6,33 puncte* (diferență de *0,6 puncte*), indicând o ușoară relaxare în aplicarea strictă a normelor și reglementărilor instituționale. Această tendință reflectă creșterea flexibilității cadrelor didactice în relațiile cu copiii, colegii și părinții, menținând, totodată, respectul față de standardele educaționale.

În cazul ***responsabilității de autoafirmare***, s-a constatat o variație minimă, de la *6,93 puncte* la *6,73 puncte* (scădere de *0,2 puncte*), ceea ce indică o relativă stabilitate a acestui indicator. Se remarcă, astfel, faptul că programa nu a influențat semnificativ nivelul de autoafirmare, aspect ce semnalează necesitatea unor intervenții suplimentare pentru consolidarea încrederii cadrelor didactice în propriile decizii și exprimarea asertivă a punctelor de vedere.

În ceea ce privește ***principialitatea***, s-a înregistrat o scădere de la *7,33 puncte* la *6,06 puncte* (diferență de *1,27 puncte*), reflectând o creștere a adaptabilității educatorilor în aplicarea principiilor personale, precum și o disponibilitate sporită de a accepta perspective diverse și de a adapta deciziile la contextul educațional.

Prin urmare, datele obținute relevă următoarele constatări:

- Reducerea semnificativă a *auto-jertfirii* indică eficiența programei în diminuarea suprasolicitării emoționale și prevenirea epuizării profesionale.
- Diminuarea moderată a *eticei* și *principialității* reflectă flexibilizarea în luarea deciziilor morale, contribuind la crearea unui climat educațional mai adaptabil.
- Ușoara scădere a *normativității* sugerează o relaxare prudentă a rigidității normative, menținând însă respectarea cadrului educațional.
- Stabilitatea *autoafirmării* semnalează necesitatea unor activități suplimentare care să încurajeze exprimarea inițiativei și susținerea punctelor de vedere personale.

Astfel, impactul intervenției formative constă în dezvoltarea unui comportament profesional echilibrat, evitând manifestările extreme ale responsabilității (auto-jertfire excesivă, rigiditate morală sau conformism normativ), facilitând astfel exercitarea responsabilității într-un mod sustenabil, adaptat cerințelor și provocărilor mediului educațional contemporan.

Concluzii

Rezultatele obținute în cadrul cercetării confirmă importanța și necesitatea dezvoltării unei responsabilități profesionale echilibrate în rândul cadrelor didactice din instituțiile de educație timpurie. Strategiile propuse, concepute pentru a echilibra exprimarea formelor de responsabilitate: principialitate, autoafirmare, normativitate, etică și autojertfire au demonstrat eficiență în diminuarea manifestărilor extreme și în consolidarea unei conduite profesionale flexibile, adaptabile și asumate.

Diminuarea semnificativă a responsabilității de tip autojertfire și reducerea moderată a dimensiunilor etice și principiale reflectă optimizarea modului în care cadrele didactice gestionează responsabilitățile, raportându-se mai echilibrat atât la cerințele profesionale, cât și la propriile nevoi personale. De asemenea, păstrarea relativ constantă a normativității și a autoafirmării sugerează menținerea unui nivel funcțional de respectare a normelor instituționale și de exprimare a inițiativei, cu necesitatea viitoare de a întări dimensiunea autoafirmativă.

Experimentul pedagogic a validat relevanța strategiilor propuse pentru îmbunătățirea responsabilității profesionale, contribuind la reducerea riscului de epuizare emoțională, la sporirea flexibilității decizionale și la crearea unui climat educațional echilibrat și sustenabil. Demersul experimental poate servi drept model aplicativ în elaborarea programelor de formare continuă destinate personalului din educația timpurie. În acest context, propunem p**osibile direcții de continuare a studiului:**

- extinderea cercetării pe eșantioane mai largi și în diverse instituții de educație timpurie, pentru a verifica aplicabilitatea și eficiența strategiilor într-un cadru mai extins;
- investigarea impactului pe termen lung al strategiilor aplicate asupra climatului educațional, a relațiilor interpersonale din instituție și asupra dezvoltării socio-emoționale a copiilor;
- elaborarea unor programe de mentorat și consiliere profesională care să susțină educatorii în procesul de echilibrare a responsabilității și prevenire a sindromului de epuizare profesională;
- explorarea conexiunilor dintre responsabilitatea profesională a educatorilor și alte dimensiuni psihopedagogice relevante, precum reziliența emoțională, competențele de leadership educațional sau adaptabilitatea în contexte educaționale complexe.

În ansamblu, rezultatele studiului susțin ideea că responsabilitatea profesională echilibrată constituie un fundament al calității educației timpurii, iar intervențiile formative structurate în acest sens au un impact direct asupra bunăstării educatorilor și a dezvoltării armonioase a copiilor.

Referințe bibliografice:

1. BATOG, M. *Dimensiuni psihologice ale personalității în învățarea pe tot parcursul vieții: Complex metodologic*. Chișinău: Lyceum, 2018, 136 p. ISBN 978-9975-3285-1-7.

2. BÎRNAZ, N., BUTNARI, N., PASCARI, R. Strategies for stimulating intrinsic consciousness in the training process. In: *Revista Românească pentru Educaţie Multidimensională*, 2023, vol. 15, nr. 2, pp. 104-113. https://doi.org/10.18662/rrem/15.2/723.
3. FROMM, E. *Man for Himself: An Inquiry Into the Psychology of Ethics*. New York: Holt Paperbacks, 1990, 272 p. ISBN 978-0806506021.
4. MASLOW, A. H. *Motivation and Personality*. Ediţie revizuită, engleză-chineză. Beijing: Tsinghua University Press, 2020, 474 p. ISBN 978-7302533276.
5. ROGERS, C. *On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 1995. ISBN 978-0395755310.
6. STOG, L. *Responsabilitatea ca dimensiune a personalității*. Chişinău: Museum, 1999, 60 p. ISBN 9975-905-29-3.
7. КОЧАРЯН, И. А. Опросник диагностики личностного симптомокомплекса ответственности (ОДЛСО) и оценка его психометрических характеристик. In: *Вісник Харківського національного університету, Серія «Психологія»,* 2008, nr. 807, pp. 180-186. ISSN 2074-4765.
8. ТУТУШКИНА, М. К., АРТЕМЬЕВА, В. А., ВОЛКОВ, С. А. Ответственность. In: *Практическая психология*. Учебник. Санкт-Петербург: Издательство „Дидактика Плюс", 2001, 352 стр. ISBN 5-89415-032-3.

Date despre autori:
Iana BUCUR, educatoare, IET Grădinița-Creșă nr. 2 „Mugurel" din municipiul Strășeni.
ORCID: 0009-0006-5713-065X
E-mail: bucur.iana@straseni.edu.md

Nina BÎRNAZ, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova.
ORCID: 0000-0002-2543-6949
E-mail: ninabernazz@gmail.com

Prezentat: 26.08.2025